

Sygn. akt V CSK 489/10

WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 27 października 2011 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Irena Gromska-Szuster (przewodniczący, sprawozdawca)
SSN Kazimierz Zawada
SSA Roman Dziczek

w sprawie z powództwa Z. K.
przeciwko Skarbowi Państwa - Zakładowi Karnemu w S.
o zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 27 października 2011 r.,
skargi kasacyjnej powoda od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 29 czerwca 2010 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Zaskarżonym wyrokiem z dnia 29 czerwca 2010 r. Sąd Apelacyjny oddalił apelację powoda Z. K. od wyroku Sądu Okręgowego z dnia 25 marca 2010 r. oddalającego powództwo przeciwko Skarbowi Państwa - Zakładowi Karnemu w S. o zasądzenie kwoty 150 000 zł zadośćuczynienia za naruszenie dóbr osobistych powoda w wyniku umieszczenia go w przeludnionej celi i w nieodpowiednich warunkach sanitarnych podczas odbywania kary pozbawienia wolności.

Sądy ustaliły między innymi, że powód odbywał karę pozbawienia wolności w Zakładzie Karnym w S. w okresie od stycznia 2003 r. do 21 września 2007 r., przebywając w od dnia 29 stycznia 2003 r. do dnia 9 czerwca 2004 r. i od dnia 24 marca 2005 r. do dnia 21 września 2007 r. w celach, w których powierzchnia na jednego skazanego była mniejsza niż 3 m. kw. W celach były łóżka, stoliki, krzesła i szafki, skazani mogli korzystać z kąpeli w łaźni raz w tygodniu, mieli zapewnione środki higieny osobistej. Kącik sanitarny w celach, w którym była bieżąca zimna woda, nie wszędzie miał sięgające sufitu ścianki oddzielającego go od reszty celi. Więźniowie otrzymywali trzy posiłki dziennie, mogli dokupywać jedzenie i przygotowywać napoje w celach. Powód miał możliwość prowadzenia korespondencji, oglądania telewizji, słuchania radia, czytania prasy codziennej i książek z biblioteki, uprawiania sportu i brania udziału w różnych grach zespołowych. Miał dostęp do opieki medycznej oraz możliwość wykonywania praktyk religijnych. W latach 2003-2005 uczęszczał do szkoły zawodowej, którą ukończył uzyskując zawód obuwnika. Przyjmował odwiedziny, korespondował z matką i siostrą. Nie skarżył się na warunki odbywania kary pozbawienia wolności.

Oddalając powództwo Sąd Okręgowy uznał, że wprawdzie działanie strony pozwanej było bezprawne, bowiem nie wykazała, by umieszczenie powoda w celach nie odpowiadających wymogom art. 110 k.k.w. nastąpiło w warunkach określonych w art. 248 k.k.w., jednak powód nie wykazał by wskutek tego poniósł szkodę. Nie ma podstaw, zdaniem tego Sądu, do obciążenia strony pozwanej odpowiedzialnością przewidzianą w art. 24 i art. 448 k.c., gdyż powód wprawdzie

przebywał w przeludnionych celach, jednak zagęszczenie nie było nadmierne, a powód mógł korzystać i korzystał z wszystkich przysługujących mu praw. Warunki odbywania kary pozbawienia wolności nie były zatem niegodziwe wobec czego nie doszło do naruszenia dóbr osobistych powoda.

Sąd drugiej instancji oddalając apelację powoda stwierdził, że wiązał on naruszenie dóbr osobistych zarówno z osadzeniem go w przeludnionych celach, jak i ze złym stanem kąpoków sanitarnych, co, jak twierdził, poniżało go i sprawiało, że warunki odbywania kary pozbawienia wolności były niehumanitarne. Sąd Apelacyjny podzielił stanowisko Sądu pierwszej instancji, że strona pozwana nie wykazała żadnych okoliczności, które pozwalałyby uznać ograniczenie normy powierzchni przewidzianej w art. 110 k.k.w. za uzasadnione i mieszczące się w granicach porządku prawnego. Stwierdził jednak, że samo osadzenie skazanego w przeludnionej celi nie jest wystarczającą podstawą do uwzględnienia żądania zasądzenia zadośćuczynienia za naruszenie dóbr osobistych, choć podkreślił, że ustawowa norma wskazana w art. 110 k.k.w. stanowi absolutne minimum niezbędne do poszanowania godności człowieka.

Odnosząc się do zarzutów dotyczących niewłaściwych warunków sanitarnych stwierdził, że ponieważ kąpoki sanitarne były wydzielone przynajmniej w ten sposób, że odgrodzono je płytami i zasłonięto kotarą, to ich stan zapewniał minimalną gwarancję intymności i nie naruszał dóbr osobistych. Wskazał też, że najpóźniej w 2006 r., po remoncie, we wszystkich celach były już zamknięte, murowane pomieszczenia sanitarne, a z uwagi na podniesiony przez stronę pozwaną uzasadniony zarzut przedawnienia roszczeń za okres do 22 czerwca 2006 r. (art. 442¹ § 1 k.c.), powództwo za ten okres podlegało oddaleniu i warunki jakie panowały w celach przed tą datą nie mają znaczenia dla roszczeń powoda.

Niezależnie od tego uznał także, że nie doszło do naruszenia dóbr osobistych powoda, gdyż nie każdy przypadek dyskomfortu psychicznego spowodowany bezprawnym zachowaniem innej osoby jest wystarczającą podstawą do poszukiwania sądowej ochrony dóbr osobistych. Odniesiony w tym zakresie uszczerbek powinien znaleźć potwierdzenie nie tylko w odczuciu samego zainteresowanego, lecz także w zobiektywizowanej ocenie, a w świetle

orzecznictwa Sądu Najwyższego sam fakt przebywania w przeludnionej celi nie jest wystarczający do przyjęcia naruszenia dóbr osobistych i poszukiwania sądowej ochrony. Wskazał też, że ponieważ powód nie skarżył się na warunki panujące w celach, a zatem nie odbierał ich jako uciążliwych i naruszających jego dobra osobiste, nie miał poczucia pokrzywdzenia, a więc nie doszło do naruszenia jego dóbr osobistych.

Oddalenie żądania uzasadnił także tym, że jednym z podstawowych kryteriów decydujących o możliwości zasądzenia zadośćuczynienia na podstawie art. 448 k.c. jest stopień winy naruszcyciela, a w rozpoznawanej sprawie nie można upatrywać winy strony pozwanej za niezapewnienie osadzonemu warunków metrażowych zgodnych z art. 110 k.k.w. Zasądzenie na rzecz powoda zadośćuczynienia za naruszenie jego dóbr osobistych, które nie wynikało z celowego i nacechowanego złą wolą działania jakiegokolwiek podmiotu odpowiedzialnego za warunki odbywania kary pozbawienia wolności, pozostawałoby, zdaniem Sądu drugiej instancji, w sprzeczności z poczuciem sprawiedliwości.

W skardze kasacyjnej, opartej jedynie na pierwszej podstawie przewidzianej w art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c., powód zarzucił naruszenie art. 23, art. 24 k.c. w zw. z art. 110 k.k.w. i art. 3 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka oraz art. 448 k.c. przez błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie w wyniku przyjęcia, że mimo niezapewnienia powodowi gwarantowanej przez prawo, minimalnej powierzchni 3m.kw przypadającej na jednego osadzonego w zakładzie karnym i ustalenia bezprawności działań strony pozwanej w tym zakresie oraz poczynionych ustaleń dotyczących faktycznego stanu cel i sanitariatów - powód nie doznał krzywdy, mimo wykazywanego przez niego poczucia poniżenia i oczywistego dyskomfortu.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Oparcie skargi kasacyjnej jedynie na pierwszej podstawie przewidzianej w art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c. sprawia, że Sąd Najwyższy jest związany ustaleniami faktycznymi stanowiącymi podstawę zaskarżonego wyroku (art. 398¹³ § 2 k.p.c.), w tym ustaleniem, iż od 2006 r. we wszystkich celach ich części z urządzeniami

sanitarnymi były całkowicie oddzielone od reszty pomieszczenia ścianami i drzwiami, a więc spełniały wymagania zapewnienia właściwego odosobnienia w czasie korzystania z tych urządzeń. Brak zarzutu naruszenia art. 442 § 1 albo art. 442¹ § 1 k.c. oznacza z kolei nie kwestionowanie przez powoda stanowiska Sądu Apelacyjnego o przedawnieniu jego roszczeń dotyczących okresu do dnia 22 czerwca 2006 r., a zatem warunki sanitarne panujące w celach przed tą datą są bez znaczenia dla rozstrzygnięcia roszczeń dotyczących okresu po tej dacie, kiedy, według niepodważonych ustaleń Sądu, warunki sanitarne były już prawidłowe. W konsekwencji ocenie z punktu widzenia roszczenia o zasądzenie zadośćuczynienia przewidzianego w art. 448 k.c., wywodzonego z naruszenia dóbr osobistych, podlega jedynie zarzut naruszenia tych dóbr przez umieszczenie powoda po dniu 22 czerwca 2006 r. w celach o powierzchni przypadającej na osadzonego mniejszej niż 3 m. kw.

Sąd Apelacyjny oceniając ten zarzut stwierdził, że samo osadzenie w przeludnionej celi nie jest wystarczającą podstawą do przyjęcia naruszenia dóbr osobistych skazanego i uwzględnienia żądania zasądzenia zadośćuczynienia, choć jednocześnie uznał, że norma powierzchniowa przewidziana w art. 110 § 2 k.k.w. stanowi absolutne minimum niezbędne do poszanowania godności człowieka. Z tą ostatnią oceną należy się zgodzić, gdyż norma ta jest najniższa w krajach Unii Europejskiej i jak stwierdził Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 17 lipca 2008 r. SK 25/07 trudno sobie wyobrazić sytuację, w której w celi o powierzchni na osobę mniejszej niż 3 m. kw. (co jest jednym z najniższych standardów w Europie), można mówić o humanitarnym traktowaniu osadzonego.

Takie samo stanowisko zajmuje Europejski Trybunał Praw Człowieka, który rozpoznając skargi obywateli polskich w tym przedmiocie oraz nawiązując do wcześniejszych orzeczeń, uznał, że w przypadku sytuacji, w których na jednego osadzonego przypadało mniej niż 3 m. kw. powierzchni celi, już sam ten fakt stanowi wystarczającą przesłankę do stwierdzenia naruszenia art. 3 Konwencji o ochronie praw człowieka, nie można bowiem zapewnić w takich warunkach godnego traktowania więźnia. W konsekwencji stwierdził, że wszystkie sytuacje, w których osadzony jest pozbawiony minimalnej przestrzeni 3 m. kw. w celi będą traktowane jako uzasadniona przesłanka stwierdzenia naruszenia art. 3 Konwencji

(porównaj między innymi wyroki ETPCz. z 22 października 2009 r. skarga nr 17885/04 Orchowski i skarga nr 17599/05 Sikorski).

Także Sąd Najwyższy, nawiązując do powyższych orzeczeń, stwierdził w uchwale składu siedmiu sędziów z dnia 18 października 2011 r. III CZP 25/11 (jeszcze niepublikowanej), że umieszczenie osoby pozbawionej wolności w celi o powierzchni przypadającej na osadzonego mniejszej niż 3 m. kw. może stanowić wystarczającą przesłankę naruszenia dóbr osobistych.

Podzielając to stanowisko należy uznać za uzasadniony kasacyjny zarzut naruszenia art. 23, 24 k.c. w zw. z art. 110 § 2 k.k.w. i art. 3 Konwencji o ochronie praw człowieka przez nie zastosowanie tych przepisów do ustalonego stanu faktycznego w wyniku błędnego uznania przez Sąd Apelacyjny, że samo tylko osadzenie skazanego w celi, w której na jedną osobę przypadała powierzchnia mniejsza niż 3 m. kw., nie jest wystarczającą podstawą do przyjęcia naruszenia dóbr osobistych skazanego.

We wskazanych wyżej orzeczeniach nie zachowanie minimalnej normy powierzchniowej przewidzianej w art. 110 § 2 k.k.w. uznano za obiektywną przesłankę naruszenia dóbr osobistych, wystarczającą do przyjęcia odpowiedzialności za skutki tego naruszenia. Jak wielokrotnie wskazywał Sąd Najwyższy, ocena czy nastąpiło naruszenie dobra osobistego nie może być dokonana według miary indywidualnej wrażliwości zainteresowanego i według jego subiektywnej oceny (porównaj między innymi wyrok z dnia 11 marca 1997 r. III CKN 33/97, OSNC 1997/6-7/97). Wbrew zatem stanowisku Sądu Apelacyjnego, dla oceny, czy doszło do naruszenia dobra osobistego powoda przez umieszczenie go w celi, w której nie zachowano minimalnej normy powierzchniowej przewidzianej w art. 110 § 2 k.k.w., nie mają znaczenia subiektywne odczucia powoda i jego przekonanie lub brak przekonania o zaistniałym naruszeniu dobra osobistego. Te kwestie mogą mieć jedynie wpływ na ocenę skutków naruszenia i rozmiaru krzywdy w aspekcie roszczenia o zadośćuczynienie przewidziane w art. 448 k.c. Oceniając bowiem te przesłanki Sąd uwzględnia kumulatywnie wszystkie okoliczności sprawy, w tym długotrwałość przebywania we wskazanych wyżej warunkach i stopień ich uciążliwości dla skazanego oraz jego odczucia z tym

związane, a także pozostałe czynniki składające się na konkretne warunki uwięzienia, które mogą pogłębiać negatywne skutki osadzenia w przeludnionej celi albo je osłabiać lub nawet niwelować. Mogą zatem prowadzić do zwiększenia poczucia krzywdy albo je osłabiać lub sprawić, że w ogóle nie powstało, co ma wpływ na ocenę roszczenia zgłoszonego na podstawie art. 448 k.c.

Wbrew stanowisku Sądu Apelacyjnego, nie ma natomiast wpływu na ocenę tego roszczenia, w przypadku szkody wyrządzonej przez niezgodne z prawem działania lub zaniechania przy wykonywaniu władzy publicznej, wina odpowiadającego za szkodę Skarbu Państwa (funkcjonariusza państwowego). Jak stwierdził bowiem Sąd Najwyższy we wskazanej wyżej uchwale z dnia 18 października 2011 r., odpowiedzialność Skarbu Państwa na podstawie art. 448 k.c. za krzywdę wyrządzoną naruszeniem dóbr osobistych skazanego przez osadzenie w celi o powierzchni przypadającej na jedną osobę mniejszej niż 3 m. kw. nie zależy od winy. Wskazując na utrwalone w doktrynie i orzecznictwie stanowisko, że winę sprawcy krzywdy zalicza się do przesłanek zastosowania art. 448 k.c., Sąd Najwyższy stwierdził jednocześnie, iż przy rozważaniu tej kwestii w odniesieniu do odpowiedzialności odszkodowawczej Skarbu Państwa przewidzianej w art. 417 k.c. należy brać pod uwagę konstytucyjny model tej odpowiedzialności przewidziany w art. 77 Konstytucji, który łączy obowiązek naprawienia szkody jedynie z działaniem obiektywnie niezgodnym z prawem, eliminując znaczenie czynnik subiektywnego w postaci winy sprawcy szkody. Podkreślił, iż przez szkodę w rozumieniu tego przepisu należy rozumieć także szkodę niemajątkową, a więc również krzywdę, o której mowa w art. 448 k.c., co w konsekwencji prowadzi do wniosku, że jeżeli źródłem odpowiedzialności jest szkoda pozostająca w normalnym związku przyczynowym z wykonywaniem władzy publicznej, to jest ona oparta na przesłance bezprawności. Utrzymanie jako przesłanki tej odpowiedzialności także czynnika subiektywnego w postaci winy naruszałoby konstytucyjnie ukształtowaną zasadę odpowiedzialności państwa za działania w sferze imperium. W świetle tego stanowiska, które należy podzielić, uzasadniony jest także kasacyjny zarzut naruszenia art. 448 k.c. w wyniku przyjęcia przez Sąd Apelacyjny wskazanej wyżej, jego błędnej wykładni.

Z tych wszystkich przyczyn Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ k.p.c. uchylił zaskarżony wyrok i przekazał sprawę Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego (art. 108 § 2 w zw. z art. 391 § 1 i art. 398²¹ k.p.c.).